

Ірина Олександрівна Дзера  
Кафедра приватного права  
Національний університет  
«Києво-Могилянська академія»  
Київ, Україна

## ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

**Анотація.** Актуальність обраної теми обумовлюється тим, що спадкування є однією з найпоширеніших підстав набуття майна у власність фізичними особами. Зважаючи також на ту обставину, що найчастіше спадкоємцями є родичі спадкодавця, з метою уникнення спорів між ними, законодавство має містити ефективний механізм як врегулювання відносин між спадкоємцями з приводу перерозподілу спадщини чи зміни черговості спадкування, так і механізм захисту прав та інтересів спадкоємців у разі виникнення спорів. Метою даної статті є виявлення прогалин та суперечностей в цивільному законодавстві та судовій практиці при дослідженні основних способів захисту прав спадкоємців у спадкових правовідносинах, та способів їх вирішення. Зазначається, що при наявності спорів між спадкоємцями здійснюється не захист права власності, адже спадкоємці ще не набули право власності, а захист права на спадщину, за яким вони зможуть набути право власності на спадкове майно. Відзначається відсутність в законодавстві України конкретного переліку способів захисту прав спадкоємців, що негативно впливає на судову практику, адже часто використовують неналежні способи захисту. В статті аналізується судова практика розгляду спадкових спорів та визначаються основні помилки, які допускають суди при вирішенні таких справ. Окрема увага зосереджена на дослідженні таких способів захисту як визнання свідоцтва про право на спадщину недійсним, визнання спадковим того майна, яке належало померлому, але не ввійшло до складу спадщини. В статті досліджено момент виникнення права власності на спадкове майно у спадкоємців та здійснено критичний аналіз норми ст. 1268 ЦК, якою визначається момент, з якого спадщина належить спадкоємцеві – а саме з моменту відкриття спадщини. Відзначається колізія між нормами ст. 1268 та ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в частині встановлення моменту виникнення права власності на нерухоме майно в порядку спадкування.

**Ключові слова:** спадщина, спадкоємці, заповіт, цивільне законодавство, нерухоме майно.

Iryna O. Dzera

Department of Private Law  
National University of "Kyiv-Mohyla Academy"  
Kyiv, Ukraine

## THEORETIC AND PRACTICAL ASPECTS OF PROTECTION OF THE RIGHT OF OWNERSHIP IN THE HEREDITARY RELATIONS

**Abstract.** *The relevance of the subject matter lies in the fact that inheritance is one of the most common grounds for acquiring property by individuals. Considering the fact that the heirs are often relatives of the testator, to avoid disputes between them, the law should contain an effective mechanism for resolving relations between heirs over the redistribution of inheritance or change of the order of inheritance, and a mechanism to protect the rights and interests of heirs in case of disputes. The purpose of this study is to identify gaps and inconsistencies in civil legislation and case law in the study of the main ways to protect the rights of heirs in hereditary relations, and ways to resolve them. It is noted that in the presence of disputes between the heirs, it is not the protection of property rights that is carried out, because the heirs have not yet acquired the right of ownership, but the protection of the right to inheritance, according to which they will be able to acquire ownership of the inherited property. There is a lack of a particular list of ways to protect the rights of heirs in the legislation of Ukraine, which has a negative impact on judicial practice, as they often use inappropriate methods of protection. The study analyses the case law of hereditary disputes and identifies the main mistakes that courts make in resolving such cases. Particular attention is focused on the study of such methods of protection as the recognition of the certificate of inheritance as invalid, the hereditary recognition of the property that belonged to the deceased, but was not part of the inheritance. The study investigates the moment of ownership of the hereditary property of the heirs and a critical analysis of the provisions of Article 1268 of the Civil Code, which determine the moment from which the inheritance belongs to the heir – namely from the moment of opening the inheritance. There is a conflict between the rules of Article 1268 and Article 3 of the Law of Ukraine "On state registration of real rights to immovable property and their encumbrances" in terms of establishing the moment of ownership of immovable property by inheritance.*

**Keywords:** inheritance, heirs, will, civil legislation, immovable property.

### ВСТУП

Набуття майна у спадщину часто супроводжується спорами між спадкоємцями з приводу розміру успадкованих ним часток, наявності чи відсутності права на спадщину, а також порядку здійснення права власності в подальшому. Захист права власності може здійснюватися не лише у разі, коли спадкоємці вже набули право власності на спадщину і це право порушується іншими особами, але й на стадії прийняття спадщини, іншими потенційними спадкоємцями. Особливістю захисту прав потенційних спадкоємців є те, що в цьому разі здійснюється не захист права власності, адже вони ще його не набули, а захист права на спадщину, за яким вони зможуть набути право власності на спадкове майно.

Спадкування є однією з поширених підстав набуття майна у власність фізичними особами. Правове регулювання спадкових правовідносин здійснюється

ся Книгою Шостою Цивільного кодексу України<sup>1</sup> (надалі – ЦК), в якій визначаються підстави та порядок прийняття та відмови від спадщини, момент з якого спадщина належить спадкоємцеві, вимоги до заповіту та його види, підстави та порядок визнання недійсним заповіту тощо. Однак ні в Книзі Шостій, ні в статті 16 ЦК України не зазначені конкретні способи захисту спадкових прав. Водночас їх перелік може бути визначений на підставі норм ст. 16 ЦК України, з врахуванням особливостей спадкових правовідносин. Так, до таких способів захисту можна віднести визнання заповіту недійсним, визнання свідцтва про право на спадщину недійсним або внесення до нього змін, визнання на особу права на спадщину у разі його оспорування чи невизнання іншими потенційними спадкоємцями тощо.

Спадкові правовідносини були предметом досліджень багатьох цивілістів, серед яких М. М. Дякович [1], Ю. О. Заїка, О. О. Кот [2], Л. В. Козловська [3], О. В. Коротюк, О. Є. Кухарев, О. П. Печений, Є. О. Рябоконь, І. В. Спасибо-Фатєєва, С. Я. Фурса, Є. А. Кириллова [4], І. А. Діковська [5], І. Мусаєва [6], М. Хаммад [7], К. Співак [8], В. Тадрос [9], В. Заросло [10], В. А. Малцев [11], В. В. Вапнярчук [12], М. Залуцький [13], А. Белл [14], Ф. Вігліон [15], З. В. Ромовська [16] та ін. Водночас більшість з них стосувалися або загальних положень спадкового права або окремих аспектів спадкових правовідносин. Відтак питання захисту у спадкових правовідносинах є малодослідженими в сучасний період. Все це обумовлює актуальність обраної теми дослідження. Так, З. В. Ромовська аналізувала способи захисту спадкових прав та види вимог, з якими спадкоємці вправі звертатись до суду [16]. М. М. Дякович дослідила правову природу права на прийняття спадщини [1]. Розглядаючи особливості захисту спадкових прав, О. О. Кот відзначає, що основні проблеми пов'язані з захистом спадкових прав, обумовлені відсутністю в сучасному приватному праві інституту спадкового позову [2]. Водночас не усі законодавчі та практичні прогалини та суперечності захисту спадкових прав досліджені наведеними цивілістами, що потребує здійснення більш ґрунтовного дослідження.

Метою даної статті є виявлення прогалин та суперечностей в цивільному законодавстві та судовій практиці при дослідженні основних способів захисту прав спадкоємців у спадкових правовідносинах, та способів їх вирішення. Основними завданнями даного дослідження є наступні: ґрунтовний аналіз норм Книги Шостої ЦК України, якою врегульовані спадкові правовідносини, а також судової практики вирішення спадкових спорів; визначення основних способів захисту прав спадкоємців, виявлення основних помилок, що допускають суди при вирішенні спадкових спорів; формулювання пропозицій по заповненню прогалин та суперечностей, визначених в ході даного дослідження.

<sup>1</sup> Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наступними змінами та доповненнями станом на 19.07.2020). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 19.07.2020).

Civil Code of Ukraine. (2003, January). (as amended and supplemented as of July 19, 2020). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

## 1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

З метою розкриття основних способів захисту прав спадкоємців у спадкових правовідносинах здійснено аналіз Цивільного кодексу України<sup>1</sup>, інших законів та нормативно-правових актів, що регулюють порядок прийняття спадщини, а також правовий режим нерухомого майна як різновиду успадкованого майна. Виявлено прогалини та суперечності у досліджуваних нормативно-правових актах та запропоновано шляхи до їх подолання. Зазначається, що при наявності спорів між спадкоємцями здійснюється не захист права власності, адже спадкоємці ще не набули право власності, а захист права на спадщину, за яким вони зможуть набути право власності на спадкове майно. Відзначається відсутність в законодавстві України конкретного переліку способів захисту прав спадкоємців, що негативно впливає на судову практику, адже часто використовують неналежні способи захисту. В статті аналізується судова практика розгляду спадкових спорів та визначаються основні помилки, які допускають суди при вирішенні таких справ.

Для досягнення мети дослідження використані такі методи дослідження: порівняльний, діалектичний та формально-логічний, та інші загально-наукові методи наукового пізнання, зокрема, аналіз, синтез, конкретне визначення, регулятивний, системний тощо. які дозволили виявити проблеми колізійного регулювання моменту виникнення права власності на успадковане нерухоме майно, та зробити висновки для їх усунення.

Аналіз законодавства та судової практики показав різноманітність думок у цивільно-правовій літературі та практиці щодо моменту виникнення права власності на успадковане нерухоме майно, можливість включення до складу спадкової маси неоформленої за життя спадкодавцем нерухомості тощо. За допомогою методу синтезу визначено основні підходи до розуміння захисту спадкових прав в українській приватно-правовій доктрині. Завдяки методологічній базі було визначено основні поняття, що пов'язані з захистом спадкових прав, та здійснено герменевтичне тлумачення норм спадкового права з метою з'ясування можливості застосування конкретних норм права для вирішення проблем, пов'язаних з суперечностями в цивільному законодавстві у сфері виникнення права власності на спадщину.

Був проведений теоретичний і ретроспективний аналіз наукових праць провідних цивілістів з проблем спадкового права та права власності. Це дозволило простежити еволюцію підходів до визначення і тлумачення способів захисту спадкових прав. За допомогою нормативно-правового підходу було проаналізовано законодавчі акти, зокрема Цивільний кодекс України та ЗУ «Про дер-

<sup>1</sup> Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наступними змінами та доповненнями станом на 19.07.2020). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 19.07.2020).

Civil Code of Ukraine. (2003, January). (as amended and supplemented as of July 19, 2020). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

жовну реєстрацію речових прав на об'єкти нерухомості та їх обтяжень»<sup>1</sup>. Проаналізовано окремі статті стосовно визначення права на захист спадкових прав та способів їх захисту. Велику увагу надано аналізу правових позицій Верховного Суду, які на конкретних прикладах дозволили охарактеризувати способи захисту спадкових прав в українському судочинстві, а також виділити протилежні позиції судів з обраної категорії спадкових справ.

## 2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

У Книзі Шостій ЦК<sup>2</sup> не зазначені конкретні способи захисту спадкових прав. Однак, це не означає, що їх виділяти недоцільно. Адже, права спадкоємців можуть бути порушені не лише іншими спадкоємцями, але й третіми особами, зокрема, кредиторами, боржниками. Відтак вони мають обрати належний та ефективний спосіб захисту, виходячи з способу порушення та інших важливих обставин. Перелік таких способів захисту може бути визначений на підставі норм ст. 16 ЦК України, з врахуванням особливостей спадкових правовідносин. Досліджуючи можливі підстави захисту цивільних прав у спадкових правовідносинах професор З. В. Ромовська, на підставі аналізу Постанови Пленуму Верховного суду України № 7 від 30 травня 2008 року «Про судову практику у справах про спадкування»<sup>3</sup> визначила 15 вимог, які розглядаються у спадкових справах, серед яких, зокрема, є наступні: про встановлення факту родинних відносин із спадкодавцем та встановлення факту проживання із спадкодавцем однією сім'єю; про встановлення факту прийняття спадщини; про надання права на спадкування; про визнання заповіту недійсним; про примусове виконання заповіту; про поділ (перерозподіл) спадщини; про надання додаткового строку для прийняття спадщини; про внесення змін до свідоцтва про право на спадщину або визнання його недійсним; та ін. [16].

<sup>1</sup> Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наступними змінами та доповненнями станом на 19.07.2020). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 19.06.2020); Закон України № 1127 «Про державну реєстрацію речових прав на об'єкти нерухомості та їх обтяжень» від 29 травня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.07.2020)

Civil Code of Ukraine. (2003, January). (as amended and supplemented as of July 19, 2020). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>; Law of Ukraine No 1127 “On state registration of real rights to real estate and their encumbrances”. (2020, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text>

<sup>2</sup> Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наступними змінами та доповненнями станом на 19.07.2020). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 19.07.2020).

Civil Code of Ukraine. (2003, January). (as amended and supplemented as of July 19, 2020). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

<sup>3</sup> Постанова Пленуму Верховного суду України № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» від 30 травня 2008 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> (дата звернення 03.07.2020)

Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No 7 “On Judicial Practice in Inheritance Cases”. (2008, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>

Водночас ні в ЦК<sup>1</sup>, ні в наведеному переліку вимог, що можуть бути предметом розгляду судових справ, не застосовується поняття «способи захисту права власності на спадкове майно», «способи захисту спадкових прав». Як відзначають деякі науковці, в цьому переліку не всі вимоги можуть розглядатися як способи захисту суб'єктивного права, адже деякі з них спрямовані лише на створення передумов для подальшого захисту права, а також наведений перелік не є вичерпним [2]. Відповідно пропонувалося такими вважати також позови про усунення від права на спадкування за законом, про визнання права власності в порядку спадкування, про визначення часток у спадщині [3; 17].

Як вбачається з норми ст. 1268 ЦК, у спадкоємців, що прийняли спадщину, право власності виникає в момент відкриття спадщини, незалежно від часу її прийняття, а відтак існує невизначеність у правовому режимі успадкованого майна з часу відкриття спадщини до часу її прийняття. Тому, на нашу думку, всі вимоги спадкоємців щодо спадщини у разі звернення до суду в період такої невизначеності є такими, що спрямовані не на захист права власності, а на захист права на власність, який має здійснюватися переважно системою спеціальних способів та санкцій інституту спадкового права, а після прийняття спадщини (в тому числі шляхом одержання свідоцтва про право на спадщину) – переважно загальними способами і санкціями, передбаченими ст. 16 ЦК, а також нормами глави 29 ЦК. На нашу думку, не можна погодитись з позицією Л. В. Козловської у тому, що при відкритті спадщини спадкоємці можуть пред'являти вимоги про визнання права власності та виділення часток в натурі, а тому в таких ситуаціях не застосовуються норми про прийняття спадщини [3]. На наш погляд, пред'явлення таких вимог можливе лише після прийняття спадкоємцями спадщини, оскільки в період з моменту відкриття спадщини до моменту її прийняття вони не можуть вважатися власниками.

Не можна також беззастережно погодитись з позицією Є. О. Рябоконя, який стверджує, що нормою ч. 5 ст. 1268 ЦК встановлюється зворотна юридична сила правочину про прийняття спадщини [17]. По-перше, на заяві про прийняття спадщини здійснюється зазначення саме дати її подання, а не моменту відкриття спадщини. По-друге, мова може йти не про надання зворотної дії правочину про прийняття спадщини (адже для деяких категорій спадкоємців вона приймається автоматично, відтак не містить усіх необхідних ознак правочину, проте є юридичним фактом), а про надання зворотної дії правовстановлюючому документу (свідоцтву про прийняття спадщини). Водночас в жодному нормативно-правовому акті, який регламентує державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно немає норми, яка б передбачала зазначення моменту набуття права власності спадкоємцем саме датою відкриття спадщини. Відсутнє

<sup>1</sup> Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наступними змінами та доповненнями станом на 19.07.2020). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 19.07.2020).

Civil Code of Ukraine. (2003, January). (as amended and supplemented as of July 19, 2020). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

подібне застереження і в самому свідоцтві про право на спадщину. Відтак, незважаючи на виключення з ЦК ст. 1299 ЦК, якою передбачався спеціальний момент виникнення права власності на нерухоме майно у спадкоємця – з моменту державної реєстрації цього майна, фактично можна стверджувати, що щодо нерухомості ця норма все рівно діє. Підтвердженням цього факту слугують також і інші обставини – ні фактично, ні юридично, спадкоємець розпоряджатися успадковуваним майном не може до моменту здійснення державної реєстрації права власності на нерухоме майно. Крім того, спадкоємець може передумати і відмовитись від прийняття спадщини, тому вважати його власником спадщини також не буде доречно. Не вирішує цю проблему і ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»<sup>1</sup>, відповідно до ст. 3 якого «речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що підлягають державній реєстрації відповідно до цього Закону, виникають з моменту такої реєстрації». Відтак, фактично, незважаючи на норму ч. 5 ст. 1268, в цьому законі встановлено інший момент виникнення права власності на успадковане нерухоме майно. На нашу думку, вирішити цю проблему можна приведенням норм ст. 3 ЗУ «Про державну реєстрацію...» у відповідність до норми ч. 5 ст. 1268 ЦК з метою уніфікації такого моменту. Крім того, сприятиме вирішенню такої проблеми і зазначення моменту виникнення права власності на успадковане майно в самому свідоцтві про право на спадщину.

Тобто можна стверджувати, що законодавець презюмує виникнення права власності на нерухоме (й рухоме майно) у спадкоємця. Водночас, стосовно нерухомого майна у спадкоємця виникає право власності у повному обсязі лише з моменту отримання правовстановлюючих документів та реєстрації права власності на спадкове нерухоме майно. Найбільш переконливо обґрунтував доцільність існування норми ч. 5 ст. 1268 ЦК щодо моменту, з якого належить спадщина спадкоємцеві, Є. О. Рябоконт. Так, на його думку, у випадках, коли «спадкове майно перейшло до неуповноважених на те осіб у проміжку між моментом відкриття та моментом прийняття спадщини, спадкоємець у силу цієї норми набуває право витребування цього майна з чужого незаконного володіння, а також право пред'явлення позову про відшкодування збитків, заподіяних внаслідок незаконного володіння, користування або розпорядження зазначеним майном» [18].

Відтак слід відзначити певні обмеження спадкоємців у виборі способів захисту спадкових прав у зв'язку з відсутністю в них в період, встановлений для прийняття спадщини, статусу власника. Це позбавляє їх можливості звертатися до суду на підставі ст. 392 ЦК з позовом про визнання права власності на спад-

<sup>1</sup> Закон України № 1127 «Про державну реєстрацію речових прав на об'єкти нерухомості та їх обтяжень» від 29 травня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.07.2020)

Law of Ukraine No 1127 “On state registration of real rights to real estate and their encumbrances”. (2020, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text>

кове майно, а також з позовами про визнання права власності за померлою особою, оскільки з таким позовом ніхто крім власника не може звертатися до суду, що підтверджується існуючою судовою практикою [19].

На нашу думку, захист спадкових прав спадкоємці можуть здійснити шляхом звернення до суду з позовом про визнання спадковим того майна, яке належало померлому, але не ввійшло до складу спадщини. Проте в судовій практиці не завжди враховують в позовах особливості визнання права власності на майно за померлими особами. Так, Подільський районний суд міста Києва своїм рішенням від 13 травня 2013 року (справа №2607/12944/12), залишеним в силі Ухвалою Вищого Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29 січня 2014 року, було задоволено позов дружини спадкодавця про виключення з числа спадкоємців колишньої дружини спадкодавця, а також про визнання майна таким, що належало особисто померлому [20]. В принципі суд знайшов певною мірою компромісну термінологію, адже в позові позивач просив визнати майно померлого особистою приватною власністю. Задоволення позовної вимоги в редакції позивача призвело б до некоректного застосування ст. 392 ЦК, яка надає право звертатися з позовами про визнання права власності власникам. В даній же справі фактично не визнається, а лише підтверджується факт приналежності майна померлому на момент смерті.

В судовій практиці допускаються певні помилки при винесенні рішень при розгляді спадкових справ. Так, суди не завжди з'ясовують наявність права власності у спадкодавця (зокрема, не витребовують правовстановлюючі документи, не перевіряють їх чинність), а відтак визнають право власності спадкоємця на нерухоме майно без правовстановлюючого документу, виданого на ім'я спадкодавця [21]. Також слід відзначити неправильне формулювання позовних вимог – наприклад, скасувати заповіт замість визнати його недійсним; вирішити питання про видачу свідоцтва про право на спадщину чи зобов'язати нотаріальну контору видати свідоцтво про спадщину; позбавити особу права на обов'язкову частку замість зменшення розміру такої частки або усунення від права на спадкування. Також суди не завжди встановлюють правильно коло спадкоємців та чи прийняли вони спадщину (напр. на час відкриття спадщини спадкоємиця була малолітньою особою, проте суди не встановили якої саме черги вона є спадкоємцем, чи є інші спадкоємці, відповідно, не перевірили, чи прийняла вона спадщину на підставі ч. 4 ст. 1268 ЦК у справі кредитора до спадкоємців). Це має важливе значення для з'ясування кола осіб, наділених правом на звернення до суду, адже відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України<sup>1</sup> право на оскарження нотаріальної дії або відмо-

<sup>1</sup> Наказ Міністерства юстиції України №296/5 «Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» від 22 лютого 2012 (зі змінами та доповненнями станом на 19.07.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 08.06.2019).



ви у її вчиненні, нотаріального акта має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти. Відтак передумовою звернення до суду спадкоємця має бути відмова нотаріуса у вчиненні нотаріальної дії, адже у матеріалах судової справи має бути наявна обґрунтована постанова про відмову нотаріуса у вчиненні нотаріальної дії, зокрема, відмови у видачі свідоцтва про право на спадщину.

Певні особливості притаманні розгляду спадкових спорів, пов'язаних з успадкуванням нерухомого майна, в т.ч. об'єктів незавершеного будівництва. Так, нотаріус видає свідоцтво про право на спадщину на майно, право власності на яке підлягає державній реєстрації лише після подання документів, що посвідчують право власності спадкодавця на таке майно. Якщо до складу спадкового майна входить нерухоме майно, нотаріус отримує інформацію з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно шляхом безпосереднього доступу до нього. За відсутності у спадкоємця необхідних для видачі свідоцтва про право на спадщину документів нотаріус роз'яснює йому процедуру вирішення зазначеного питання в судовому порядку.

Важливим для рішень у справах, пов'язаних з набуттям права на неоформлене нерухоме майно, є правова позиція, сформульована у постанові Верховного Суду у справі № 523/3522/16-ц від 14 серпня 2019 р. Так, на підставі тлумачення Верховним судом норм ст. 1268 та 1296 ЦК він дійшов висновку, що законодавець розмежовує поняття «виникнення права на спадщину» та «виникнення права власності на нерухоме майно, що входить до складу спадщини», і пов'язує із виникненням цих майнових прав різні правові наслідки. Виникнення у спадкоємця права на спадщину, яке пов'язується з її прийняттям, як майнового права зумовлює входження права на неї до складу спадщини після смерті спадкоємця, який не одержав свідоцтва про право на спадщину та не здійснив державну реєстрацію права [22].

Так, у справі суд не взяв до уваги той факт, що спадкодавець не виконав вимогу щодо належної реєстрації свого права власності на спірний об'єкт незавершеного будівництва, при цьому це, на думку суду, не вплинуло жодним чином на наявність в нього права власності на цей об'єкт, так як державна реєстрація є лише підтвердженням з боку держави, виниклого на підставі укладеної угоди, права. Відтак колегія суддів дійшла висновку, що реєстраційна служба не встановлює право власності, зокрема, на об'єкт незавершеного будівництва, а реєструє його на підставі чітко визначених правовстановлюючих документів і районний суд помилково вважав, що відсутність реєстрації об'єкта незавершеного будівництва позбавляє права спадкоємця успадкувати це майно після смерті матері, тому рішення підлягає скасуванню з ухваленням нового, про задоволення позовних вимог [23].

Order of the Ministry of Justice of Ukraine No 296/5 "On the procedure for performing notarial acts by notaries of Ukraine". (2012, February). (as amended and supplemented as of July 19, 2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

Дещо відмінним є рішення в справі № 638/6703/16-ц, в якій було скасовано рішення районного суду і залишено в силі рішення апеляційного суду щодо позовних вимог про визнання права власності в порядку спадкування за спадкоємцем. Районний суд зазначив, що спадкоємець (дружина) прийняла спадщину у встановленому законом порядку, однак в зв'язку з відсутністю у неї правовстановлюючих документів на нежитлові приміщення позбавлена права її оформити в установленому законом порядку, тому суд дійшов висновку про наявність підстав для задоволення позовних вимог. Скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове рішення про відмову у задоволенні позовних вимог, апеляційний суд, обґрунтовано виходив із того, що позивачами не надано суду належних та допустимих доказів підтверджуючих, що за життя спадкодавцем в установленому законом порядку було оформлено право власності на спірні нежитлові приміщення. Враховуючи наведене та керуючись положеннями ч. 3 ст. 332 ЦПК України<sup>1</sup>, колегія суддів відхилила касаційну скаргу і залишила рішення апеляційного суду без змін [24].

Одним з найпоширеніших способів захисту у спадкових правовідносинах є визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину. Так, відповідно до ст. 1301 ЦК<sup>2</sup> «Свідоцтво про право на спадщину визнається недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, а також в інших випадках, встановлених законом». Щодо інших підстав для визнання свідоцтва недійсним, С. Я. Фурса зазначає наступні: у разі визнання недійсним шлюбу між подружжям та спадкування за законом того з подружжя, хто його пережив; в разі визнання відмови від спадщини недійсною [25]. При цьому слід враховувати, що свідоцтво про право на спадщину не є правочином, відтак поширювати на цей спосіб захисту норми, що регулюють недійсність правочинів є неправильним. Як зазначається в Узагальненнях ВСУ «Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними», недійсність правочину необхідно відмежовувати від недійсності інших суміжних правових конструкцій. Автори Узагальнення відзначили, що в ЦК цей термін застосовується до: визнання прав інтелектуальної власності недійсними (статті 469, 479, 499); недійсності заборони відступлення права грошової вимоги (ст. 1080); визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину (ст. 1301); недійсності права вимоги (статті 197, 519); недійсності зобов'язання (статті 198, 548, 565); недійсності акта (ст. 882); недійсності чека (ст. 1102) [26].

<sup>1</sup> Цивільний процесуальний кодекс України від 13 серпня 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 03.07.2020).

Civil Procedure Code of Ukraine. (2020, August). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

<sup>2</sup> Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наступними змінами та доповненнями станом на 19.07.2020). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 19.07.2020).

Civil Code of Ukraine. (2003, January). (as amended and supplemented as of July 19, 2020). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Відповідно до ст. 1301 ЦК України за рішенням суду може визнаватися не-дійсним свідоцтво про право на спадщину. Цілком очевидно, що свідоцтво про право на спадщину має іншу правову природу, ніж правочин. У зв'язку з цим певний інтерес уявляє постанову Верховного Суду України від 14 травня 2014 р. «Про визнання свідоцтва про право на спадщину та договору іпотеки недійсними»<sup>1</sup>. В цій Постанові відзначено, що у супереч вимогам статей 548, 549 ЦК УРСР<sup>2</sup> суд пов'язав збереження або втрату набутого спадкоємцями права власності на спадкове майно з фактом отримання чи неотримання ним свідоцтва про право на спадщину, у той час як свідоцтво є лише документальним підтвердженням цього права (ст. 560 ЦК УРСР).

Підтримуючи загалом правову позицію ВСУ в наведеній Постанові, водночас не можна не відзначити певну недооцінку правового значення свідоцтва про право на спадщину, яке, на наш погляд, є не звичайним документальним підтвердженням права власності, а має вважатися правовстановлювальним документом, що закріплює презумпцію правомірності набуття його володільцем права власності. До таких правовстановлювальних документів належать також свідоцтво про право власності, свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя, державний акт про право власності на земельну ділянку. Важливо тут акцентувати увагу на тому, що визнання таких документів недійсними здійснюється, як свідчить судова практика, не за правилами, встановленими для правочинів, а за правилами, встановленими спеціальними нормами, наприклад, статтею 1301 ЦК України<sup>3</sup>, якою передбачається визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину. Проте дещо некоректно сформульована назва вищенаведеної Постанови, адже вона сформульована таким чином, що може дати привід вважати, що можливе визнання свідоцтва про право на спадщину та договору іпотеки недійсними за однаковими правилами.

За певних умов в судовій практиці визнаються недійсними також свідоцтва про право власності, незважаючи на відсутність в ЦК України безпосередньо про це прямої норми. Наприклад, у постанові Верховного Суду України у скла-

<sup>1</sup> Постанова Верховного Суду України «Про визнання свідоцтва про право на спадщину та договору іпотеки недійсними» від 14 травня 2014 р. URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/VS140184.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS140184.html) (дата звернення 23.06.2020)

Resolution of the Supreme Court of Ukraine "On recognizing the certificate of inheritance and mortgage agreement invalid". (2014, May). Retrieved from [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/VS140184.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS140184.html)

<sup>2</sup> Цивільний кодекс Української РСР від 18 липня 1963 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text> (дата звернення 23.06.2020)

Civil Code of the Ukrainian SSR. (1963, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text>

<sup>3</sup> Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наступними змінами та доповненнями станом на 19.07.2020). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 19.07.2020).

Civil Code of Ukraine. (2003, January). (as amended and supplemented as of July 19, 2020). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

ді колегії суддів Касаційного господарського суду від 03 квітня 2018 року зазначено, що свідоцтво про право власності є лише документом, яким оформлюється відповідне право, але не є правочином на підставі якого це право виникає, змінюється або припиняється, таке свідоцтво не породжує виникнення у суб'єкта відповідного права, а тільки фіксує факт його наявності. Тому, на думку Верховного Суду, оскільки рішення про оформлення права власності правомірно визнано недійсним, то й документи, якими оформлюється відповідне право, мають бути визнані недійсними [27]. Подібна правова позиція підтримується судами і в інших справах [28].

На нашу думку, більшість проаналізованих прогалин та суперечностей обумовлені відсутністю в цивільному законодавстві єдиного підходу до визначення моменту виникнення права власності, який може залежати, зокрема, від виду майна, підстави його набуття. Також законодавством у сфері спадкування фактично не враховується значення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, визнаючи норми спадкового права спеціальними нормами, а не навпаки. Водночас такий законодавчий підхід викликаний тією обставиною, що у разі визнання спадкоємцем нерухомого майна з моменту державної реєстрації речового права по-перше, спадкоємець буде набувати право власності на рухоме майно з моменту відкриття спадщини, а нерухоме – з іншого моменту; по-друге, виникне правова невизначеність режиму такого нерухомого майна та його власника з моменту відкриття спадщини до моменту державної реєстрації речових прав на неї.

Слід відзначити, що це не всі прогалини та суперечності, що виникають у спадкових правовідносинах, водночас вони можуть бути предметом окремих самостійних досліджень.

При реалізації права на захист спадкових прав спадкоємцями прав слід враховувати наступне: до моменту отримання свідоцтва про право на спадщину здійснюється не захист права власності, адже спадкоємці ще не набули право власності, а захист права на спадщину, за яким вони зможуть набути право власності на спадкове майно, а вже після отримання такого свідоцтва – за правилами, встановленими для захисту права власності.

Відзначаються певні обмеження спадкоємців у виборі способів захисту спадкових прав у зв'язку з відсутністю в них в період, встановлений для прийняття спадщини, статусу власника. Це позбавляє їх можливості звертатися до суду на підставі ст. 392 ЦК з позовом про визнання права власності на спадкове майно, а також з позовами про визнання права власності за померлою особою, оскільки з таким позовом ніхто крім власника не може звертатися до суду.

Відзначається неправильне формулювання позовних вимог позивачами – скасувати заповіт замість визнати його недійсним; вирішити питання про видачу свідоцтва про право на спадщину замість зобов'язати нотаріальну контору видати свідоцтво про спадщину; позбавити особу права на обов'язкову частку

замість зменшення розміру такої частки або усунення від права на спадкування.

Досліджуються протилежні правові позиції у справах про включення до складу спадщини неоформленого спадкодавцем за життя права власності на нерухоме майно: в одних випадках суди визнають право на спадщину на таку нерухомість, аргументуючи це лише правопідтверджувальним значенням державної реєстрації речових прав та презумпцією правомірності набуття майна; в інших випадках, які на нашу думку, мають більш переконливі аргументи, відмовляють спадкоємцям у включенні такого майна до складу спадщини та не визнають на спадкоємцями права власності на таке майно.

Досліджено особливості визнання недійсними свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності.

Потребують подальшого наукового дослідження й інші прогалини та суперечності в цивільному законодавстві. Так, ЦК УРСР передбачалася можливість розпорядження рухомим майном, в тому числі грошовими коштами, набутими спадкоємцями з моменту відкриття спадщини за наявності певних підстав, водночас чинний ЦК не передбачає такої можливості. Також не визначено законодавством наслідки розпорядження майном спадкодавця до моменту отримання свідоцтва про право на спадщину, в тому числі при розтраті такого майна спадкоємцем (спадкоємцями). На нашу думку, інші спадкоємці мають право звернутись до суду з заявою про повернення безпідставно отриманого майна в порядку кондикційного позову.

В ст. 1281 ЦК визначено строк пред'явлення вимоги кредитором до спадкоємця (спадкоємців) та строк, в який спадкоємці повинні повідомити кредитора (рів) спадкодавця про прийняття ними спадщини, водночас ст. 1282 не передбачено строк, в який спадкоємець (спадкоємці) повинні задовольнити вимогу кредитора (рів), а лише зазначається необхідність задоволення спадкоємцем (цями) вимоги кредитора шляхом одноразового платежу. Відтак виникає питання чи можна розповсюджувати на дані правовідносини норму ч. 2 ст. 530 ЦК, якою встановлюється 7-денний пільговий строк для виконання зобов'язання. Непоодинокими є випадки, коли при прийнятті спадщини виявляються розбіжності в характеристиці нерухомості, яка входить до складу спадщини в правовстановлюючому документі та в довідці з БТІ про показники об'єкта нерухомості, що не був зареєстрований в державному реєстрі речових прав на нерухоме майно з причин набуття спадкодавцем такого майна до моменту введення в дію такого реєстру. Однак поки що в судовій практиці чітко не визначено спосіб врегулювання такої проблеми та не визначено конкретний спосіб захисту прав та інтересів спадкоємця (спадкоємців).

## ВИСНОВКИ

На підставі викладеного, слід відзначити прогалини у цивільному законодавстві у сфері захисту спадкових прав, які можуть бути усунуті, зокрема, шля-

хом сформування відповідних правових позицій Верховним Судом України, а також закріпленням переліку вимог, з якими спадкоємці вправі звертатись до суду на рівні постанов Пленуму Верховного Суду. *Відзначається, що незважаючи на визначення у ст. 1268 ЦК моменту виникнення права власності у спадкоємця з моменту прийняття ним спадщини, насправді спадкоємець не наділений усіма правомочностями власника з цього моменту, особливо це проявляється щодо нерухомого майна, яке входить до складу спадщини.*

Відзначається, що незважаючи на визначення у ст. 1268 ЦК моменту виникнення права власності у спадкоємця з моменту прийняття ним спадщини, насправді спадкоємець не наділений усіма правомочностями власника з цього моменту, особливо це проявляється щодо нерухомого майна, яке входить до складу спадщини.

В статті відзначається відсутність в цивільному законодавстві єдиного підходу до визначення моменту виникнення права власності на успадковане нерухоме майно. Так, за ЦК визначено єдиний момент – відкриття спадщини, незалежно від виду майна, а за законодавством про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно таким моментом є виключно момент державної реєстрації речового права. Зазначена проблема викликана виключенням з ст. 1299 ЦК норми, якою передбачався спеціальний момент виникнення права власності на нерухоме майно у спадкоємця – з моменту державної реєстрації цього майна. Метою такого виключення була уніфікація моменту набуття права власності на таке майно моментом прийняття спадщини. Водночас законодавство про реєстрацію речових прав на нерухоме майно не зазнало змін в цій частині. На нашу думку, вирішити цю проблему можна приведенням норм ст. 3 ЗУ «Про державну реєстрацію...» у відповідність до норми ч. 5 ст. 1268 ЦК з метою уніфікації такого моменту. Крім того, сприятиме вирішенню такої проблеми і зазначення моменту виникнення права власності на успадковане майно в самому свідоцтві про право на спадщину.

Відтак зазначені прогалини та суперечності, а також інші проблеми, пов'язані з реалізацією спадкоємцями права на спадщину та права на захист у разі його порушення, невизнання чи оспорювання, які виникають в ході розгляду спадкових спорів, можуть бути предметом окремих наукових досліджень.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Дякович М. М. Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом: монографія. Київ: Істина, 2014, 520 с.
- [2] Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017, 494 с.
- [3] Козловська Л. В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових справ: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015, 448 с.
- [4] Kirillova E. A. Digital inheritance of social media accounts / E. A. Kirillova, A. V. Pavlyuk, O. E. Blinkov [et al.]. International Journal of Engineering and Advanced Technology. 2019. Vol. 8, No 4. P. 963–967.

- [5] Dikovska I. A., Prytyka I. D. Inheritance of a share in a limited liability company under Ukrainian law. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2019. Vol. 10, No 2. P. 528–532.
- [6] Mussayeva I., Bozhkarauly A. Realization of the right of inheritance: Problems of legislation and law enforcement practice. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2018. Vol. 9, No 7. P. 2387–2392.
- [7] Hammad M. Succession. *Semiotica*. 2017. Vol. 214. P. 351–372.
- [8] Spivack C. Broken links: A critique of formal equality in inheritance law. *Wisconsin Law Review*. 2019. No 2. P. 191–211.
- [9] Tadros V. Ownership and the moral significance of the self. *Social Philosophy and Policy*. 2019. Vol. 36, No 2. P. 51–70.
- [10] Zarosylo V. (2018). Features of the legal protection of property rights in Ukraine and the European Union / V. Zarosylo, Y. Korostashyets, L. Maksymova [et al.]. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2018. Vol. 6. P. 124–130.
- [11] Malcev V. A. The protection of the right to use the property by the european court of human rights judgments / V. A. Malcev, V. P. Kamishansky, V. L. Slesarev, [et al.]. *International Journal of Civil Engineering and Technology*. 2018. Vol. 9, No 10. P. 2013–2019.
- [12] Vapniarchuk V. V. (2019). Protection of ownership right in the court: The essence and particularities / V. V. Vapniarchuk, I. I. Puchkovska, O. V. Tavalzhanskyi, R. I. Tashian. *Asia Life Sciences*. 2019. Vol. 2. P. 863–879.
- [13] Załucki, M. Attempts to harmonize the inheritance law in europe: Past, present, and future. *Iowa Law Review*. 2018. Vol. 103, No 5. P. 2317–2338.
- [14] Bell A., Parchomovsky G. The privacy interest in property. *University of Pennsylvania Law Review*. 2019. Vol. 167, No 4. P. 869–920.
- [15] Viglione F. (2018). The influence of fundamental rights on the law of succession. *European Business Law Review*. 2018. Vol. 29, No 5. 773–789.
- [16] Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 109 с.
- [17] Луць В. В. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав: монографія / В. В. Луць, М. К. Галянтич, О. В. Дзера [та ін.]; за заг. ред. О. Д. Крупчана та В. В. Луця. Київ: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. 303 с.
- [18] Цивільне право України. Особлива частина: підручник / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
- [19] Лист Верховного Суду України від 01.07.2013 «Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ». URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/VSS00069.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VSS00069.html) (дата звернення: 17.07.2020).
- [20] Ухвала Вищого Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29 січня 2014 у справі №2607/12944/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31411038> (дата звернення: 15.07.2020).
- [21] Рішення Бобринецького районного суду Кіровоградської області у Справі №2-111/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15349442> (дата звернення: 14.07.2020).
- [22] Постанова Верховного Суду у справі №523/3522/16-ц від 14 серпня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83819683> (дата звернення: 15.07.2020).
- [23] Рішення Апеляційного суду Одеської області від 29.05.2017 р., провадження 22-ц/785/3090/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66755440> (дата звернення: 12.07.2020).

- [24] Ухвала Колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 жовтня 2017 року у справі №638/6703/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69762922> (дата звернення: 15.07.2020).
- [25] Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: Наук.-практ. посіб. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. М. Клименко, С. Я. Рабовська, О. О. Кармаза та ін. / За заг. ред. С. Я. Фурси. –К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2007.
- [26] Романюк Я. М. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Узагальнення Верховного Суду України від 24.11.2008 / Я. М. Романюк, В. Й. Костенко, З. П. Мельник // Вісник Верховного Суду України. 2009. №1(101). С. 22-34
- [27] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 3.04.2018 р. у справі №917/927/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73278037> (дата звернення: 12.07.2020).
- [28] Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 27.06.2018 р. у справі №925/797/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75135379> (дата звернення: 12.07.2020).

## REFERENCES

- [1] Dyakovych, M. M. (2014). Protection and defense of family rights and interests by a notary. Kyiv: Istyna.
- [2] Kot, O. O. (2017). Exercise and protection of subjective civil rights: problems of theory and judicial practice. Kyiv: Alerta, 2017.
- [3] Kozlovskaya, L. V. (2015). Theoretical principles of implementation and protection of inheritance cases. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [4] Kirillova, E. A., Pavlyuk, A. V., Blinkov, O. E., Blinkova, E. V., & Sidorenko, E. L. (2019). Digital inheritance of social media accounts. *International Journal of Engineering and Advanced Technology*, 8(4), 963-967.
- [5] Dikovska, I. A., & Prytyka, I. D. (2019). Inheritance of a share in a limited liability company under Ukrainian law. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 10(2), 528-532.
- [6] Mussayeva, I., & Bozhkarauly, A. (2018). Realization of the right of inheritance: Problems of legislation and law enforcement practice. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 9(7), 2387-2392.
- [7] Hammad, M. (2017). Succession. *Semiotica*, 214, 351-372.
- [8] Spivack, C. (2019). Broken links: A critique of formal equality in inheritance law. *Wisconsin Law Review*, 2, 191-211.
- [9] Tadros, V. (2019). Ownership and the moral significance of the self. *Social Philosophy and Policy*, 36(2), 51-70.
- [10] Zarosylo, V., Korostashyevets, Y., Maksymova, L., & Nechyporuk, S. (2018). Features of the legal protection of property rights in Ukraine and the European Union. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 6, 124-130.
- [11] Malcev, V. A., Kamishansky, V. P., Slesarev, V. L., Elyazyan, A. S., & Ryzhik, A. V. (2018). The protection of the right to use the property by the European Court of Human Rights judgments. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 9(10), 2013-2019.



- [12] Vapniarchuk, V. V., Puchkovska, I. I., Tavolzhanskyi, O. V., & Tashian, R. I. (2019). Protection of ownership right in the court: The essence and particularities. *Asia Life Sciences*, 2, 863-879.
- [13] Załucki, M. (2018). Attempts to harmonize the inheritance law in europe: Past, present, and future. *Iowa Law Review*, 103(5), 2317-2338.
- [14] Bell, A., & Parchomovsky, G. (2019). The privacy interest in property. *University of Pennsylvania Law Review*, 167(4), 869-920.
- [15] Viglione, F. (2018). The influence of fundamental rights on the law of succession. *European Business Law Review*, 29(5), 773-789.
- [16] Romovska, Z. V. (2009). Ukrainian civil law. In *Inheritance law* (pp. 79-83). Kyiv: Alerta; KNT; TSUL.
- [17] Krupchan, O. D., & Luts, V. V. (Ред.). (2012). *Features of protection of subjective civil rights*. Kyiv: Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.
- [18] Dzera, O. V., Kuznetsova, N. S., & Maidanik, R. A. (2010). Civil law of Ukraine. A special part. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [19] Letter of the Supreme Court of Ukraine dated 01.07.2013 "Analysis of some issues of application by courts of the law on property rights in civil cases". Retrieved from [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/VSS00069.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VSS00069.html).
- [20] Ruling of the Supreme Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases of January 29, 2014 in case No 2607/12944/12. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31411038>.
- [21] Decision of the Bobrynets District Court of the Kirovohrad Region in Case No 2-111 / 11. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15349442>.
- [22] Judgment of the Supreme Court in case No 523 / 3522/16-ц of 14 August 2019. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83819683>.
- [23] Decision of the Court of Appeal of Odessa region from 29.05.2017, proceedings 22-ts / 785/3090/17. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66755440>.
- [24] Decision of the Board of Judges of the Judicial Chamber for Civil Cases of the High Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases of October 19, 2017 in case No 638/6703/16-ts. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69762922>.
- [25] Furs, S. Ya. (Ed.). (2007). *Inheritance law: Notary. Advocacy. Court*. Kyiv: Publisher S. Ya Furs: CST.
- [26] Romanyuk, Y. M., Kostenko, V. Y., & Melnik, Z. P. (2009). The practice of consideration by courts of civil cases on invalidation of transactions: Generalization of the Supreme Court of Ukraine of 24.11.2008. *Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*, 1(101), 22-34
- [27] Resolution of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court of April 3, 2018 in case No 917/927/17. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73278037>.
- [28] Resolution of the Commercial Court of Cassation of the Supreme Court of June 27, 2018 in case No 925/797/17. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75135379>.

### Ірина Олександрівна Дзера

Кандидат юридичних наук, доцент

Доцент кафедри приватного права

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

04655, вул. Григорія Сковороди, 2, Київ, Україна

**Iryna Oleksandrivna Dzera**

Candidate of Law, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Private Law

National University "Kyiv-Mohyla Academy"

04655, 2 Hryhoriy Skovoroda Str., Kyiv, Ukraine

Стаття надійшла / Submitted: 04/06/2020

Доопрацьовано / Revised: 14/07/2020

Схвалено до друку / Accepted: 27/08/2020